2009. M. 4T

Coimisiún na Scrúduithe Stáit

Scrúdú na hArdteistiméireachta, 2009

LAIDIN – ARDLEIBHÉAL

(400 marc)

Dé Céadaoin, 17 Meitheamh – Tráthnóna, 2.00 go 5.00

1. Freagair Roinn A **nó** Roinn B sa cheist seo:- **[75]**

A. Cuir Laidin air seo:-

An oíche dar gcionn, dá bhrí sin, threoraigh Hannibal a chuid fear amach as an gcampa, agus gan iad ag iompar ach a gcuid arm, ionas go raibh cuma thréigthe ar an áit. Bhí súil aige go n-ionsódh an namhaid go gasta agus go sáinneodh sé iad le linn dóibh an campa a chreachadh. Nuair a bhí na sléibhte ba ghaire trasnaithe aige, d'ordaigh sé dá cheannairí a gcuid fear a chur i bhfolach ar dhá thaobh an bhóthair. Le breacadh an lae, nuair a dhruid na scabhtaí Rómhánacha i leith an champa, thug siad an tuairisc don ghinearál go raibh an namhaid imithe. "Má ionsaímid láithreach," a d'fhógair siad, "is féidir linn an campa a ghabháil gan dua." Ach bhí eagla ar an nginearál go bhfillfeadh an namhaid, áfach.

creachaim: praedor (1).

NÓ

B. Léigh an sliocht seo a leanas agus freagair, i nGaeilge, na ceisteanna **go léir** a leanann é:-

(*Cuirtear ciall in Antíochas Rí*)

Antiochus, receptus ab ceteris Aegyptiis partim voluntate partim metu, ad Alexandream modicis itineribus descendit. Ad Eleusinem transgresso flumen, qui locus quattuor milia passuum ab Alexandrea abest, legati Romani occurrerunt. Antiochus eos cum advenientes salutasset dextramque Popilio porrigeret, tabellas ei Popilius senatus consultum scriptum habentes tradit atque omnium primum id legere iussit. Quibus perlectis cum se consideraturum, quid faciendum sibi esset, dixisset, Popilius virga, quam in manu gerebat, circumscripsit regem ac "priusquam hoc circulo excedas", inquit, "redde responsum, senatui quod referam." Obstupefactus tam violento imperio parumper cum haesitaret, "Faciam", inquit, "quod censet senatus." Tum demum Popilius dextram regi tamquam socio atque amico porrexit. Die deinde finita cum excessisset Aegypto Antiochus, legati Cyprum navigant et inde classem Antiochi, quae vicerat proelio Aegyptias naves, demittunt.

porrigo: sínim amach. tabellae: litir. senatus consultum: ordú ón seanad.
virga: slat. haesito: táim idir dhá chomhairle. finitus: ceaptha.

(i)	Conas a chuir na hÉigiptigh fáilte roimh Antíochas?	**(6)**
(ii)	Cén t-achar ó Chathair Alastair a bhí Eleosas?	**(6)**
(iii)	Conas a bheannaigh Antíochas do Popilius?	**(6)**
(iv)	Cad go díreach a thug Popilius d'Antíochas?	**(8)**
(v)	Cuir Gaeilge ar na focail *quibus perlectis* ar líne 5 agus 6.	**(8)**
(vi)	Cad a rinne Popilius leis an tslat a bhí ina lámh aige?	**(6)**
(vii)	Cad iad na treoracha a thug sé d'Antíochas?	**(8)**
(viii)	Cad a cheap Antíochas faoi na treoracha sin?	**(6)**
(ix)	Cén freagra a thugann Antíochas?	**(8)**
(x)	Cad a cheapann Popilius ansin faoi Antíochas?	**(6)**
(xi)	Cad a rinne na hambasadóirí ag deireadh an tsleachta seo?	(**7**)

2. Cuir Gaeilge ar shliocht **amháin** as Roinn A agus ar shliocht **amháin** as Roinn B.:- **[130]**

A. (i)

(*Déanann Cicearó scrúdú ar an réasúnaíocht atá taobh thiar de thrialacha dúnmharaithe*)

Sed antequam ad eam orationem venio, quae est propria vestrae quaestionis, videntur ea esse refutanda, quae et in senatu ab inimicis saepe iactata sunt, et in contione ab improbis, et paulo ante ab accusatoribus, ut omni errore sublato, rem plane, quae veniat in iudicium, videre possitis. Negant intueri lucem esse fas ei, qui a se hominem occisum esse fateatur. In qua tandem urbe hoc homines stultissimi disputant? Nempe in ea, quae primum iudicium de capite vidit M. Horati, fortissimi viri, qui nondum libera civitate, tamen populi Romani comitiis liberatus est, cum sua manu sororem esse interfectam fateretur. An est quisquam, qui hoc ignoret, cum de homine occiso quaeratur?

Cicearó (65)

proprius: ar leith, speisialta. quaestio: triail. iacto: pléim. plane: go soiléir.
intueor: breathnaím ar. fateor: admhaím. nempe: ní féidir gur. comitia: tionól.

NÓ

A. (ii)

(*Deir ambasadóirí Spáinneacha go gcaillfidh siad uchtach mura bhfaigheann siad cabhair*)

In Hispania interim consul haud procul Emporiis castra habebat. Eo legati tres ab regulo Bilistage, in quibus unus filius eius erat, venerunt querentes castella sua oppugnari nec spem ullam esse resistendi, nisi praesidium Romanus misisset; tria milia militum satis esse, nec hostes, si tanta manus venisset, mansuros. Ad ea consul, moveri quidem se vel periculo eorum vel metu, dicere; sed sibi nequaquam tantum copiarum esse, ut, cum magna vis hostium haud procul absit, dividendo exercitum minuere vires possit. Legati, ubi haec audierunt, flentes ad genua consulis provolvuntur orantque, ne se in rebus tam trepidis deserat: quo enim se repulsos a Romanis ituros?

Livias (65)

Emporiae: baile sa Spáinn. regulus: taoiseach. nequaquam: ar chor ar bith.
minuo: laghdaím.

B. (i)

(Impíonn an t-údar ar Ágastas filleadh ar an Róimh i ngeall ar na beannachtaí iomadúla a thugann sé do na Rómhánaigh)

Divis orte bonis, optime Romulae
custos gentis, abes iam nimium diu;
maturum reditum pollicitus patrum
sancto concilio, redi.

lucem redde tuae, dux bone, patriae:
instar veris enim vultus ubi tuus
adfulsit populo, gratior it dies
et soles melius nitent.

tutus bos etenim rura perambulat,
nutrit rura Ceres almaque Faustitas,
pacatum volitant per mare navitae,
culpari metuit fides.

Horáit (65)

maturus: go luath, moch. concilium: tionól. instar + Gin.: cosúil le. adfulgeo: lonraím ar.
niteo: lonraím. nutrio: cothaím. almus: go cineálta. Faustitas: torthúlacht. navita = nauta.

NÓ

B. (ii)

(Le linn do mhuintir na Traí a bheith ag déanamh deasghnátha adhlactha do Anchises, cuireann Iúnó síos Iris, bandia an tuar cheatha, chuig mná na Traí)

Dum variis tumulo referunt <u>sollemnia</u> ludis,
Irim de caelo misit Saturnia Iuno
Iliacam ad classem ventosque aspirat eunti,
<u>multa movens</u> necdum antiquum <u>saturata</u> dolorem.
illa viam celerans per mille coloribus <u>arcum</u>
nulli visa cito decurrit <u>tramite</u> virgo.
conspicit ingentem concursum et litora <u>lustrat</u>
desertosque videt portus classemque relictam.
at procul in sola secretae Troades <u>acta</u>
amissum Anchisen flebant, cunctaeque <u>profundum</u>
pontum aspectabant flentes.

Veirgil (65)

sollemne: deasghnátha creidimh. multa movens: 'ag smaoineamh go domhain'.
saturo: sásaím. arcus: tuar ceatha. trames: cosán. lustro: scrúdaím. acta: trá.
profundus: domhain.

3. Freagair Roinn A **nó** Roinn B sa cheist seo:- **[90]**

A.

(i) Cuir Gaeilge air seo:- (60)

Non confertas autem cohortes ante sua quamque signa instruebat sed manipulos aliquantum inter se distantes ut esset spatium qua elephanti hostium acti nihil ordines turbarent. Laelium, cuius ante legati, eo anno quaestoris extra sortem ex senatus consulto opera utebatur, cum Italico equitatu ab sinistro cornu, Masinissam Numidasque ab dextro opposuit. Vias patentes inter manipulos antesignanorum velitibus – ea tunc levis armatura erat – complevit, dato praecepto ut ad impetum elephantorum aut post directos refugerent ordines aut in dextram laevamque discursu applicantes se antesignanis viam qua inruerent in ancipitia tela beluis darent. Hannibal ad terrorem primos elephantos – octoginta autem erant, quot nulla umquam in acie ante habuerat – instruxit.

Livias

(ii) Freagair **trí cinn** ar bith de na ceisteanna seo a leanas. (Tá deich marc ar gach ceist):- (30)

(a) Déan cur síos ar conas a chuaigh bua Scipio ag Na Machairí Móra i gcion ar mhuintir na Cartaige (mar a insítear dúinn é sa chéad chaibidil ar do chúrsa).

(b) Cén t-ullmhúchán a rinne Scipio chun a chuid long a chosaint ag Utica? Cé aige a raibh an bua sa chath ina dhiaidh sin?

(c) Conas a théann an briseadh ar a fear céile, Syphax, i gcion ar Sophoniba? Cad a insíonn sé sin dúinn fúithi?

(d) Conas a théann sé i gcion ar Hannibal nuair a fhaigheann sé orduithe ó mhuintir na Cartaige filleadh abhaile ón Iodáil?

(e) Cén freagra a thugann Scipio nuair a dhéanann Hannibal iarracht idirbheartaíocht a dhéanamh roimh chath Zama?

B.

(i) Cuir Gaeilge air seo:- (60)

Tunc etiam fatis aperit Cassandra futuris
ora dei iussu non umquam credita Teucris.
nos delubra deum miseri, quibus ultimus esset
ille dies, festa velamus fronde per urbem.
vertitur interea caelum et ruit Oceano nox
involvens umbra magna terramque polumque
Myrmidonumque dolos; fusi per moenia Teucri
conticuere; sopor fessos complecititur artus.
et iam Argiva phalanx instructis navibus ibat
a Tenedo tacitae per amica silentia lunae
litora nota petens, flammas cum regia puppis
extulerat, fatisque deum defensus iniquis
inclusos utero Danaos et pinea furtim
laxat claustra Sinon. illos patefactus ad auras
reddit equus, laetique cavo se robore promunt.

Veirgil

(ii) Freagair **trí cinn** ar bith de na ceisteanna seo a leanas. (Tá deich marc ar gach ceist):- (30)

(a) Scríobh go hachomair ar ról Pyrrhus (Neoptolemus) le linn an chatha ag pálás Phriam mar a bhfuil cur síos air san *Aeinéid* Leabhar II.

(b) Mínigh an ról a bhí ag Sinon i dturnamh na Traí.

(c) Tá *Aeinéid* Leabhar II lán de shleachta beoga tuairisciúla. Déan cur síos achomair ar shliocht amháin dá leithéid (seachas ceann ar bith a úsáideadh i bhfreagraí eile) agus abair cén fáth ar maith leat é.

(d) Scríobh nótaí gearra ar **dhá cheann** díobh seo a leanas:

Laocoon; Coroebus; Vesta.

(e) Cén tuairim d'Aeinéas a bhain tú as leabhar seo? Bain úsáid as an téacs mar thacaíocht le do fhreagra.

4. (i) Freagair (a) **nó** (b):- **[30]**

(a) Mínigh tuiseal *imperio* agus modh *motus* agus *instaret* sa sliocht seo a leanas:

Mago non <u>imperio</u> modo senatus periculoque <u>motus</u> sed metuens etiam ne victor hostis moranti <u>instare</u>t.

(b) Mínigh modh *obstipuere* agus *parent* agus tuiseal *cui* sa sliocht seo a leanas:

<u>obstipuere</u> animi gelidusque per ima cucurrit
ossa tremor, <u>cui</u> fata <u>paren</u>t, quem poscet Apollo (10)

(ii) Scríobh síos na príomhranna de **thrí cinn** ar bith de na briathra seo a leanas:

moneo, nascor, incipio, ostendo, parco.

(10)

(iii) Ainmnigh meadaracht na líne seo a leanas agus marcáil na cainníochtaí:

parcius iunctas quatiunt fenestras. (10)

5. Freagair **trí** cinn de na ceisteanna seo a leanas. Ní mór ceist **amháin** ar a laghad a roghnú as Roinn A agus ceist **amháin** as Roinn B. Féadfar an **tríú** ceist a roghnú as Roinn A **nó** as Roinn B. (Tá cúig mharc is fiche ag gabháil le gach ceist díobh):- **[75]**

A.

(i) Pléigh go hachomair conas a choinnigh agus a d'úsáid Octaiviánas a chumhacht sa Róimh tar éis Chath Actium.

(ii) Déan cur síos ar réimeas an impire Domitian. Pléigh go hachomair an fáth ar cheap roinnt daoine gurbh é a réimeas siúd an réimeas ba lú rath de ríshliocht Flavia.

(iii) Scríobh nótaí ar **dhá cheann** ar bith díobh seo a leanas:

An Garda Praetóireach; Leasuithe Chláidias sa riarachán sibhialta;

Teacht i réim do Néaró; Caligula.

B.

(i) Tabhair cuntas ar shaol agus ar shaothar Livias **nó** Veirgil. Pléigh na tionchair sheachtracha a mhúnlaigh saothar an údair atá roghnaithe agat.

(ii) Déan cur síos agus plé ar mhórphíosa amháin de dhealbhóireacht stairiúil rilífe na Rómhánach.

(iii) Tar éis duit breathnú ar na Fótagraif **A**, **B** agus **C**, freagair **dhá** cheann de na ceisteanna seo a leanas:-

(a) Déan cur síos ar chuid de na príomhimeachtaí a tharla sa Circus Maximus atá le feiceáil i lár Fhótagraf **A**.

(b) Léiríonn Fótagraf **B** amharclann Rómhánach. Scríobh go hachomair ar na príomhghnéithe ailtireachta a bhaineann le hamharclann Rómhánach. Déan tagairt d'Fhótagraf **B** i do fhreagra.

(c) Léiríonn Fótagraf **C** mósáic Rómhánach. Cá raibh mósáicí le fáil de ghnáth? Déan cur síos gairid ar conas a dhéantaí mósáic Rómhánach.

A

B

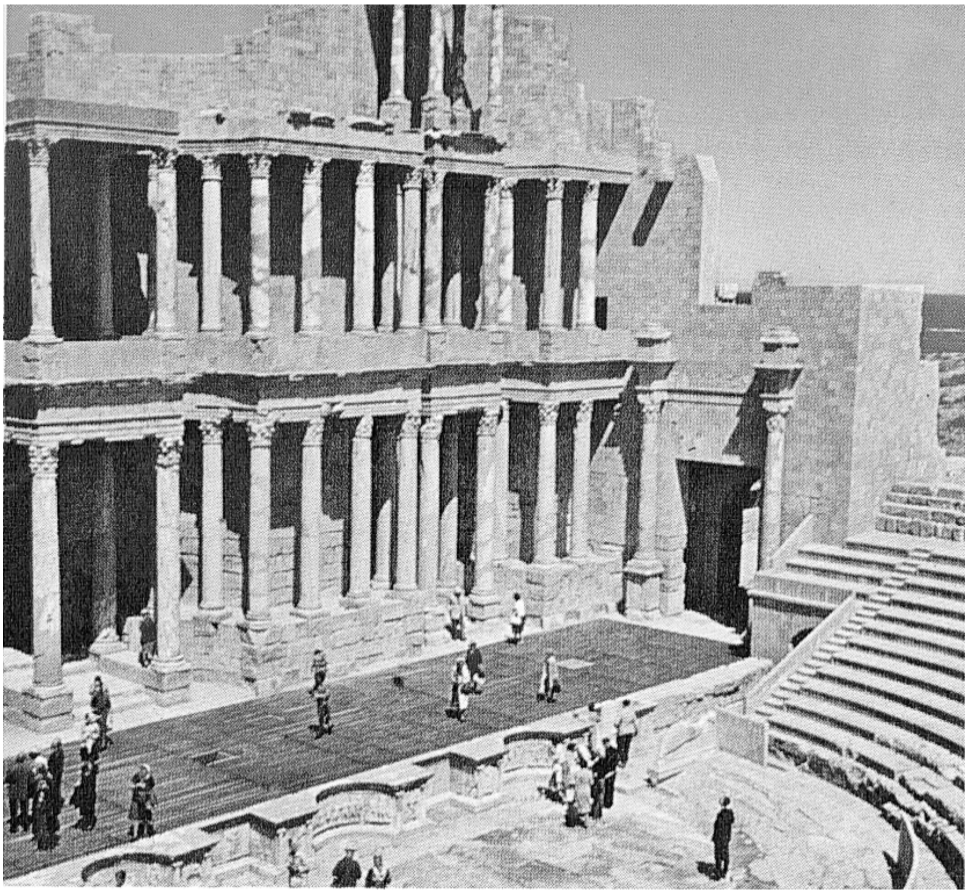

C

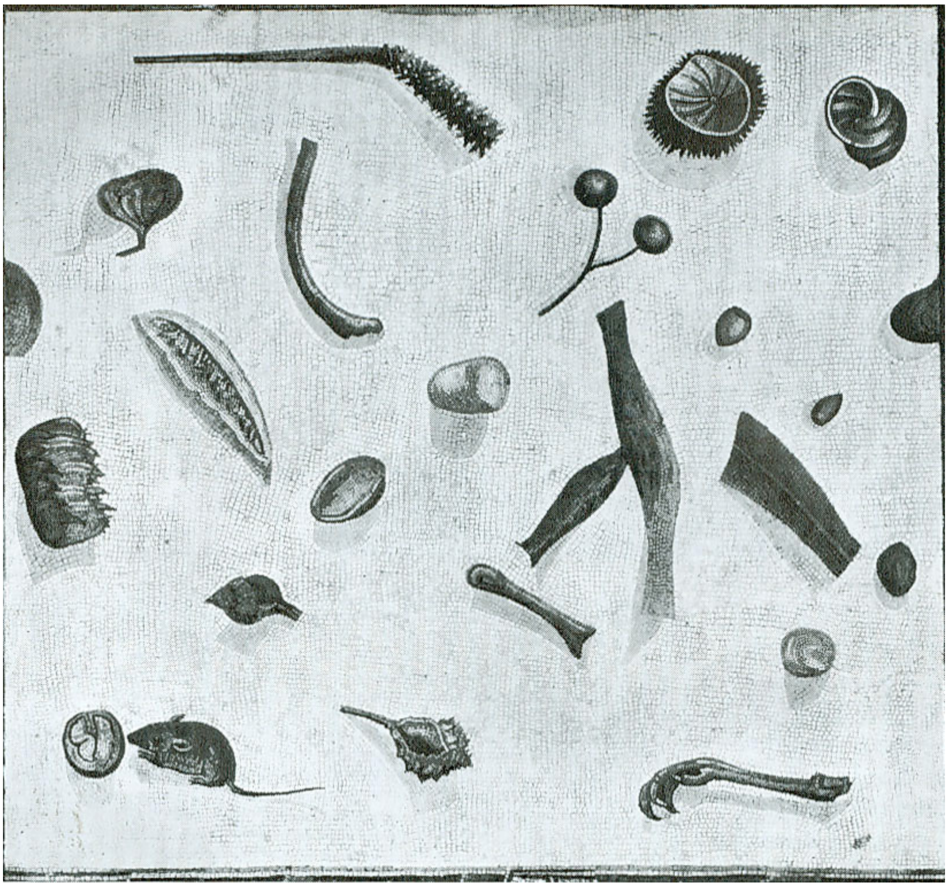

Baineadh na Fótagraif A, B agus C as *Roman Art and Architecture*, M. Wheeler, Thomas and Hudson.

Leathanach Bán